

WPOWIEDZENIA

ZDANIA

RÓWNOWAŻNIKI ZDAŃ

zawierają czasownik w formie osobowej nie zawierają czasownika w formie osobowej (2,3)
lub wcale nie zawiera czasownika (1)

Gdzie jest Łukasz?
Czytajcie!
Rozbiłem szybę..

(1) Gdzie Łukasz?
(2) Czytać!
(3) Rozbito szybę.

Zdanie to grupa powiązanych ze sobą wyrazów tworzących zrozumiałą informację. Każde zdanie musi zawierać **czasownik w formie osobowej**.

Rodzaje zdań:

oznajmniające,
Przyjeżdżamy do Krakowa we wtorek.
pytające,
O której godzinie odlatuje samolot?
rozkazujące,
Proszę zapiąć pasy.
wykrzyknikowe.
Dostałem piątkę z fizyki!

Rodzaje zdań:

pojedyncze (zawiera tylko jedno orzeczenie),
Przyszli do nas goście.
złożone (zawiera więcej niż jedno orzeczenie)
Przyszli do nas goście i zjedliśmy razem kolację.

Zdanie złożone składa się z dwóch lub więcej zdań pojedynczych, nazywanych zdaniami składowymi. Jest tyle zdań składowych, ile orzeczeń.

Rodzaje zdań:

nierozwinięte (składa się z podmiotu i orzeczenia lub samego orzeczenia),
Idzie.
Zosia idzie.
rozwinięte (oprócz podmiotu i orzeczenia występują również ich określenia)
Mała Zosia idzie dzisiaj pierwszy raz do szkoły.
Mała Zosia idzie.

CZĘŚCI ZDANIA

Nazwa	Określa:	Pytania
Orzeczenie	Wyraża czynność	Co robi? Co się z nim dzieje? W jakim jest stanie.
Podmiot	Jest wykonawcą czynności	Kto? co?
Przydawka	Określa rzeczownik	jaki?, który? czyj? ile? czego? z czego?
Dopełnienie	Określa czasownik	pytania przypadków oprócz mianownika i wołacza
Okolicznik	Określa czasownik	patrz wykres.

Orzeczenie – to wyraz w zdaniu, który wyraża czynność lub stan podmiotu. Orzeczeniem w zdaniu jest zazwyczaj czasownik w formie osobowej.

Rzobiłem szybę.

Orzeczenie może być wyrażone czasownikami zakończonymi na – no, - to.

Rzobito szybę.

Podmiot – to wyraz w zdaniu, który wykonuje czynność. Podmiotem jest najczęściej rzeczownik w mianowniku (Anna stoi przed lustrem..) lub inne części mowy np. przymiotnik (Ładna stoi przed lustrem.).

W niektórych zdaniach rozwiniętych podmiot nie jest wyrażony wprost, lecz można się go domyślić na podstawie formy orzeczenia.

Cały czas uczyliśmy się matematyki. (kto? – my) Podmiotem jest „my”

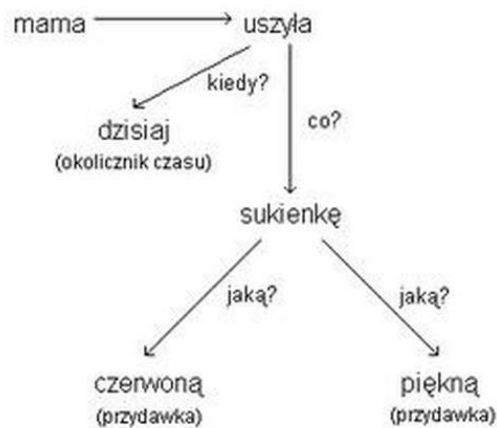
Taki podmiot nazywamy **podmiotem domyślnym**.

Niekiedy czynność jest wykonywana przez kilka osób, przedmiotów. Wówczas mówimy o **podmiocie szeregowym**.

Jacek i Agata jeździli na wrotkach. Krzesła i stoły stały w rzędzie.

Wszystkie części zdania i związki między nimi można przedstawić na **wykresie zdania**. Po lewej stronie wykresu umieszcza się **grupę podmiotu**. Należą do niej podmiot i jego określenia. Po prawej stronie wykresu znajduje się **grupa orzeczenia**. Zawiera ona orzeczenie wraz z jego określeniami

Mama uszyła dzisiaj piękną czerwoną sukienkę.

Przydawka to część zdania określająca rzeczownik. Może być wyrażona rzeczownikiem, przymiotnikiem, liczebnikiem (**Dobry** człowiek idzie. **Pierwszy** zawodnik wbiegł. **Mój** zeszyt leży.).

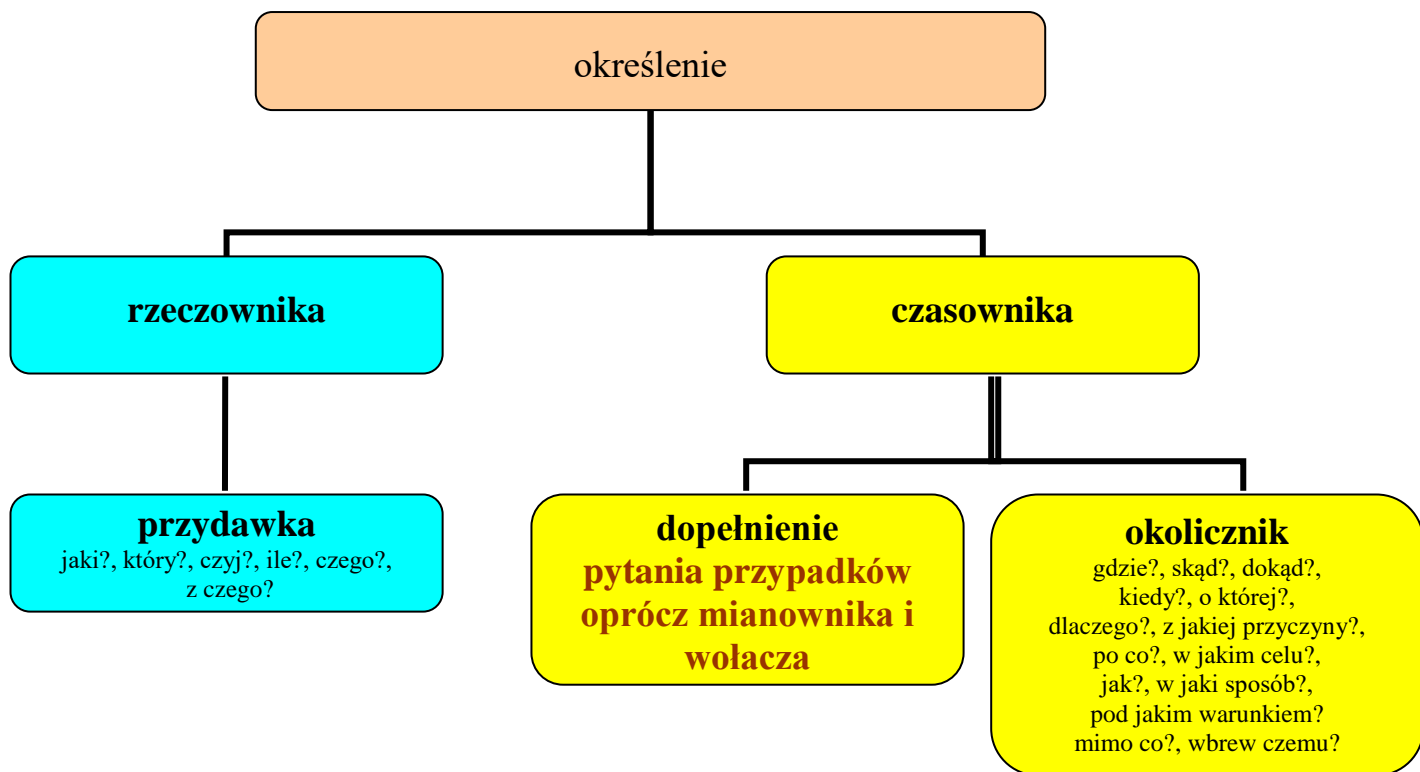
Przydawka wyrażona przymiotnikiem występuje zwykle przed określanym rzeczownikiem (wielka litera, własny pokój. Rzadziej występuje po rzeczowniku – oznacza wówczas rodzaj, typ, odmianę czegoś (ręcznik własny – ręcznik do użytku osobistego, własny ręcznik – ręcznik konkretnej osoby)

Dopełnienie to część zdania określająca czasownik. Dopełnieniem jest najczęściej rzeczownik lub wyrażenie przyimkowe (Dziewczyna je **śniadanie**. Jarek marzy **o podróży**.)

Okolicznik to część zdania określająca czasownik. Wskazuje na okoliczności towarzyszące danej czynności. Okolicznik może być wyrażony na przykład wyrażeniem przyimkowym, lub przysłówkiem (Przylecę **jutro**. Wyszedł mimo **deszczu**.)

Części zdania mogą być:

1. jednowyrazowe (*Janek – pisze – teraz – list*)
2. wielowyrazowe
(*Janek Kowalski – jest teraz – zajęty – pisaniem – listu – o Starym Mieście*)

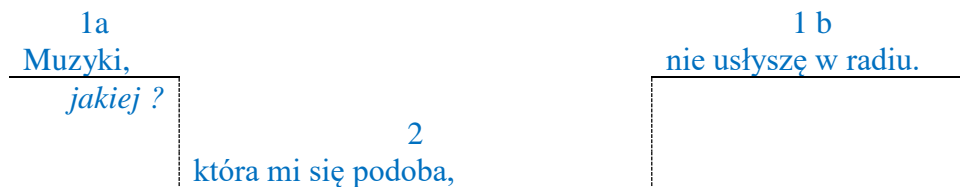
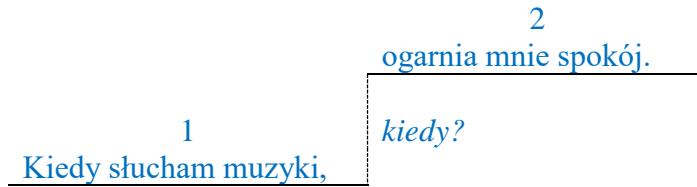
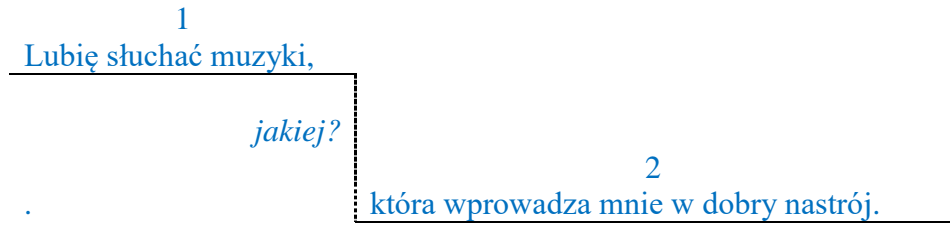

Związki wyrazowe:

Związek wyrazowy to para wyrazów połączonych ze sobą znaczeniem. Jeden jest określany, czyli nadrzędny, a drugi określający, czyli podrzędny. Możemy dokonać podziału związków wyrazowych w dwojaki sposób:

1. **Związki współrzędnie** (*wsie i konie, mały a uparty*) – pomiędzy wyrazami nie możemy postawić pytania. Wszystkie wyrazy są współrzędnie (równie) wobec siebie.
2. **Związki głównie** - związek podmiotu i orzeczenie (*Wojtek idzie.*). Pomiędzy wyrazami możemy postawić pytania, przy czym można zapytać zarówno wyrazem Wojtek (Wojtek - co robi? – idzie) jak i wyrazem idzie (idzie – kto? co? – Wojtek).
3. **Związki poboczne** – związki pozostałych części zdania (*książka – jaka? – kucharska*). W tym przypadku tylko jednym wyrazem możemy zapytać o drugi wyraz. Wyraz „zadający” pytanie jest wyrazem nadrzędnym, a wyraz odpowiadający na pytanie jest wyrazem podrzędnym.

Zdanie złożone podrzędnie składa się ze zdania **nadrzędnego** i **podrzędnego**. Zdanie podrzędne odpowiada na pytanie wynikające z treści zdania nadrzędnego. Zdanie nadrzędne na wykresie umieszczamy wyżej niż podrzędne.

Zdanie złożone współrzędnie jest zbudowane ze zdań składowych, przy czym żadne ze zdań składowych nie odpowiada na pytanie wynikające z drugiego (między zdaniem nie można postawić pytania)

Wsiadam do autobusu i kasuję bilet.

To samo zdanie można zapisać bez spójnika

Wsiadam do autobusu , kasuję bilet.

Zdania składowe mogą być ze sobą połączone spójnikami (i, oraz, ale, lub albo).